

Elébünk jön a nyár...

Kibontom a hajad, hulljon a vállamra,
látod,
kibontotta sokszínű haját a rét is,
és tarka virágokat font belé...

Az alkonyat az éjszakát szövi
füstből és csendből,
bokrok kuporognak
a szürkületben, sudár jegenyefák
nyújtózkodnak az ég felé...

Igy szövöm én is a jövőnket,
fiatalságból, harcból, boldogságból,
erőből, jókedvből.

Színes lesz, szép lesz.
hisz drága minden szál.

Még messze a perc, hogy enyém légy,
de nézd csak:
telt kalászhok hajlongnak a mezőn, nagy
rakott szekerekkel

— gyümölcsét hozza —
elébünk jön a nyár.

A Bakai-gyár

Az éhség talán soha nem volt nagyobb úr, mint a húszas években. Ha valakit ekkor egy magaslatra felvittek volna, melyről egész Szegedet végigláttni, három építmény ragadta volna meg a figyelmét. A Zadravecz-féle templom gögje, a Csillagbörtön komor némasága, s közvetlen szomszédságában a Bakai-gyár zsúfoltsága. A hírhedt gyárá, melynek szűk, lapos műhelyei mint valami kérlelhetetlen marok szorították, préselték a proletár testét, lelkét. Hírhedt volt ez a gyár az egész környéken. A szülő a csintalan fiúnak azt mondta: odaadlak suszterinasnak, — a rakoncátlan leányt pedig azzal fenyegette: beadlak a Bakai-gyárba. Gyilkos robot, tüdőroncsoló por, rossz hír: ez volt a sorsa annak, aki a Bakai-gyár falain belül került. Nagyon ügyesnek kellett lennie annak a leánynak, aki a Bakai-gyárból férjhez tudott menni, s bizony a legények se nagyon dicsekedtek munkahelyükkel. Ennek a gyárnak a dolgozóit nyomta az úgynevezett „társadalom”, a nyomorúság, a „méltóságos” igazgató, a hajcsár, a rendőr; korán megöregedtek, meggörnyedt hátuk a nagy nyomás alatt, mégsem törtek meg. Százak indulata feszült a nyugalom külszíne alatt, mint hamu alatt a parázs, s fel-fellobbant, dacolt, visszavágott a tőkének.

Igy történt 1929-ben is. Még elevenen éltek az emlékezetben a titkos röplapokról olvasott szavak. Azok a szavak, melyeket Rákosi Mátyás három év-

vel előbb vágott a Szemák-tanács szemébe: „Az a dolgozó nép, melynek oly hősi forradalmi multja van, amely az ellenforradalom szenvedésein oly törhetetlenül ment át, amely a demokrácia alfájáért: az általános választójogért annyit áldozott hiába, — amelyet a szociáldemokrata párt oly rútul elárult, mint ezt a dolgozó népet, — az tisztában van azzal, hogy a kommunista pártnak hivatása van Magyarországon!” ... 1919. dicsőséges emléke sem halványodott el, s csak szikra kellett, hogy a Bakai-gyár hamuja alatti parázs lángra-lobbanjon.

Ki tudná már azt megmondani, ki kezdte. Az alacsony tetők alól úgy röpített fel a szó: sztrájk, mint a vörös lobogó. Az öntudatosaknál politikai harc kérdése volt, a kevésbbé öntudatosoknál munkásbecsület kérdése, a gazembereknél pedig jó alkalom a búsán fizetett árulásra. A nagykörút síkos macskaköveit rongyos, becsettarcú, éhes nők, férfiak léptek el farkasszemet nézve a némán hallgató gyár poros ablakszemeivel. Otthon síró gyerek követelte a kenyeret, láztól kivert ajkú feleség sóhajtott orvosság után, szülői szitok kényszerített, — mégis kitartottak. Hosszú, nagyon hosszú ideig: kilenc hétig. A cél: 5 fillér béremelés. Azok, akik tartották bennük a lelket, ugyanolyanok voltak, mint ők. Csak a szemükben látszott valami elszántabb lobogás. Az éhség ugyanúgy kiült az arcukra, de ha volt egy darab kenyérük, odaadták annak, akit gyöngébbnek láttak. Szemük, mozdulataik, szavuk egyet mondott: „Tartsatok ki, elvtársak! Ez a győzelem előfeltétele!”

Megfordultak köztük a kilenc hét alatt másformák is. Símabeszédűek, jólakottak, mint például Leier, a szakszervezeti titkár. Ő is azt mondta: „Kitar-tani! Mi majd elintézzük az ügyeket.” Besurrant a gyárkapun, suspusolt a párnázott szobákban, védte a „munkásérdekeket.”

A munkások pedig közben, hogy az éhhaláltól megszabaduljanak, mindent eladtak nyomorúságos otthonukból, ami csak mozdítható volt. Leier a lefüggő-nyözött ablakok mögül nézte a vergődést. Talán néha cinkosan össze is mosolygott a „nagyokkal”: „Hadd kolduljanak csak ki, minél jobban. Annál kevesebb baj lesz velük aztán!” Ő már elintézte a maga üzletét, s még el sem pirult, amikor Kilenc hét után kiállt az erkélyre, és nagyhangon szónokolni kezdett: — Elvtársak! Elintéztem az ügyeket. Az igazgatóság hajlandónak mutatkozik arra, hogy egy fillérrel emeli a béreket. Javaslom, hogy vegyétek fel a munkát. Jobb ma a kis valami, mint holnap a nagy semmi ...

... Így végződött a Bakai-gyár dolgozóinak nagy 1929-es sztrájkja, abban az időben, amikor Rákosi elvtárs Vácon nehéz börtönéveit töltötte. Alkítólag Ő maga is tudott erről a sztrájkról, sőt az idősebb munkások emlékezeite szerint még bátorító üzenetet is küldött. Szükség is volt erre a bátorításra a sztrájk idején, de azután még inkább. Keserves utójáték következett.

Amikor a dolgozók felvették a munkát, megkezdődött a „pícézés”. Egyik napról a másikra tűntek el a gépek mellől azok, akik a sztrájk idején az utolsó falat kenyérüket is odaadták, a lobogószemű élharcosok. Csak a híre érkezett, mennyire összetörték őket a rendőrségen, hogy gyötrik, kínozzák őket. A hamu alatt már-már szunnyadó parázs ismét lángralobbant. Leálltak. Ismét megszűnt a gépzúgás a Bakai-gyárban. Nem volt ez sztrájk, csupán pár óra néma tiltakozás és figyelmeztetés, aztán ismét felzúgott a munka. Az igazgatóság azonban tanult a kilenc hétből, s ezt az engedtlenséget keményen megtorolta. Kihirdették: „Büntetésből nincs fizetés!”

Döbrent, fenyegető csend támadt pár pillanatra, hogy aztán az emberi indulatok annál fékevesztettebben törjék át a félelem, a meggondolás gátjait. A nyers ösztön megfeszítette az izmokat, az agyakba kergette a vért, a tömeg, a félcimtes tömeg mint az áradat zúdult az irodák felé. A vérnek ezt a nagy

nekilodulását nem tudta lefékezni sem a Csillagbörtön idehajló árnyéka, sem a zadravecki prédikációk mákenya. Hátráltak még a rendőrök is, akik pillanatok alatt ellepték az udvart. A „méltóságos” igazgatónak összekoccant a foga.

Elsőnek Ferenczi rendőrkapitány kardja villant meg. Pillanatok alatt kicsavarták kezéből, összetörték, s csak kemény ütlegek árán, megtépázott ruhával tudott kimenekülni a kapun. Legényei azonban folytatták azt, amit a kapitány elkezdett. Csattogtak a kardlapok, majd a kardélek is belevágtak a munkáshúsba. Egy Kovács nevű munkásnak a fülét vágták le, mások az arcukon sérültek meg, nem egynek a ruháját szabdalták össze a sarokbaszorított rendőrök. Hiába volt azonban kardlap, vérengzés, a véksőkig elkeseredett munkások már-már sarokbaszorították Ferenczi pribékjeit. Ekkor érkezett meg a kapitány a szomszéd laktanyából hozott készültséggel. A munkások farkasszemet néztek a feltűzött szuronyokkal, és senki sem rettent meg, senki sem mozdult egy tapodtat sem, amikor a készültség vezetője sortűzzel fenyegetőzött. A bevert fejű rendőroktól elfordult a tömeg, s fenyegetőleg megindult a szuronyok ellen. Az asszonyok előreugrottak, és a végső elkeseredés mindenre elszántságával kiáltották oda a katonáknak:

— Lőjjetek! Lehet, hogy köztünk van anyátok is!...

... És a sortűz nem dördült el. A pillanatnyilag levegőhöz jutott tőkések, megszégyenítőbb és olcsóbb módszert választottak. Hátról egy pillanat múlva a tűzoltófecskendők sugara csapott le a tömegekre, söpörve őket ki a gyárudvarról egészen addig, míg szét nem szóródtak.

A tömeg nagy összefogó ereje megszűnt, enyhült a nagy feszültség is, és a sorok újrendezése helyett már csak a sebesültek ápolására gondoltak. A Feketesas-utcában, a Fekete-féle házban bekötözték egymás sebeit.

Másnap újra zúgtak a gépek a Bakai-gyárban, mégsem komorlott soha olyan némaság az alacsony tetők alatt, mint ezekben az időkben. Kisebbség-nagyobb szünetekkel hosszú ideig tartott ez a némaság. Egészen 1944-ig.

Ekkor már csak egy lépés volt az út, hogy a hajdani tűzoltófecskendővel szétkergetett munkások ajtót mutassanak a tőkésnek, s gazdái legyenek annak az üzemnek, melynek eddig rabjai voltak. Ez a lépés is csakhamar megtörtént, s a régi harcosok örömkönnyes szemmel, diadalmasan nézték a gyár ormára felröppent vörös lobogót. A zászló fényében megfiatalodott, megszépült a gyár, s vele együtt fiatalodtak a régi küzdelmek szenvedői: Krizsán Györgyné, Vata Rókusné és a többiek, akiknek a nevét talán fel se tudná az ember sorolni. A munkatérmeik is mintha kivilágosodtak volna, az igazság fényével világította ki őket a Párt. Megszűnt a némaság, új dalok fakadtak a munkások ajkán, pezsgő dalok, melyek a győzelemtől szólnak. A tréfa, mely azelőtt fehér holló volt ebben az üzemben, most mindennapos vendég lett.

Soha nem felejttem el. Ezekben az időkben történt, hogy az udvaron, műszakkezdés előtt megállított egy munkásnő.

— Nagy újságot mondok — kezdte, és a szeme huncutul csillogott. — Azt írja meg, hogy vettem egy egérfogót...

A többiek mellénkhúzódtak. Ismerték társukat, tudták, hogy nagy tréfacsináló. Néhányan el is kuncogták magukat. Úgy gondoltam, valami „beugratás” lesz a dolog vége, de azért belementem a játékba.

— En megírhatom, de nem hiszem, hogy ez az egérfogóvásárlás érdekelné az olvasókat... Mi ebben az érdekes?

— Hogy ez nem érdekes?! — csattant fel nevetős műfelháborodással. — Tudja maga, hova kell egérfogó? Oda, ahol elszaporodtak az egerek. Az egerek pedig csak teli kamrába szaporodnak el... Na! Ugye, hogy érdekes?

Azelőtt ha bevittem volna egy egeret a kamrámba, megszökött volna, mert nem boldog az se, hogy a falat rágja. Szalonka kell annak meg kolbász! Ezért vettem én most egérfogót...

... A végét már maga is nevetve mondta el, de lett is körülöttünk kacagás. Sokáig kérdezték tőlem nevetve, hogy: „Mi van az egérfogóval, mikor írja meg?” — s én azóta rájöttem, hogy bizony már előbb meg kellett volna írni.

Meg kellett volna írni, mint tréfásan komoly mutatóját annak, hogyan emelkedett ugrásszerűen a hajdani hírhedt Bakai-gyár dolgozóinak életszínvonala, hogyan lettek az egykori „rongyosok” egy hatalmas gyár jó gazdái. Mert jó gazdák lettek. Nem egyszer ragyogott azóta az üzem bejárata fölött az Él-üzem-csillag, nem egy vezető emelkedett ki a gépek mellől.

Nincs érdekesebb, mint egy ilyen nagy multtal rendelkező gyár. A jelen lendülete, a mult tapasztalatával alátámasztva készíti, alapozza a biztos jövőt: a szocializmust. Kemény idő volt a mult, de olyan mint a kohó. Nemcsak elválasztotta a salaktól, hanem meg is edzette az acélt. Bizony nem egyszer előfordul még most is, hogy a jelen feladatait csak úgy lehet megoldani az üzemben, ha a régi harcok kipróbáltjaihoz fordulnak segítségért.

Tavaly is, az év elején összedugták a fejüket a vezetők. Így mondogatták:

— Baj lesz, ha nem teremtünk fordulatot az előfonón. Emelni kell a termelést! De hogyan?

Elsőnek Csillag Júlia, az előfonó alapszervi titkára jelentette be, hogy áttér a kétgépes rendszerre, aztán követte Naesa Mihályné és még páran a „régiek” közül.

Szó, ami szó: 1951-ben már sokan nem is nagyon emlékeztek a tőkére, hitték is meg nem is a régi harcokat, csak azt látták, hogy a vizesfonóban ugyanolyan fojtó a gőz, a kardán, az előfonóban ugyanolyan sűrű a por, mint a „mellősságos” Wimmer Fülöp igazgató idejében. Ezekről indult ki a „morgás”.

— Biztosan nekünk is két gépen kell majd dolgoznunk... Hisz abba bele lehet szakadni!

Csak akkor néztek nagyot, amikor a kétgépesek borítékában több pénz volt, s amikor látták, hogy azoknak eszük ágában sincs beleszakadni a munkába. Oda-odavillogtak a kétgépesek felé, lesték, hogyan dolgoznak, s aztán ők is megpróbálták. Év végére már huszonhatan dolgoztak két gépen...

Elég az az eléghez, hogy az előfonón a fordulat valóban megtörtént. Bizonyítja az is, hogy a gyárban ez az üzembrész fejezte be elsőnek az ötéves terv második évét, több, mint 800 ezer kiló árut termelve tervén felül.

Még be sem fejeződött az 1951-es év, amikor itt is, ott is összehajoltak a fejek. Szinte „pusmogás”-íze volt a dolognak, pedig komolyan folyt a szó. Valahogy úgy történt, hogy mindig a legjobb népnevelők voltak a „pusmogás” középpontjai. Hol Csizsár Jánosné, hol Molnár Edénét, hol Krizsán Györgynét fogták körül a többiek...

... És amikor megkezdtek az új évet, elsőnek Juszt József, az előfonó sztahanovista jelvényes művezetője állt fel a termelési értekezleten. Olyan ünnepélyesen csengett a hangja, mint az orgonabúgás:

— Elvtársak! Ez a mostani év nem olyan év lesz, mint a többi. Ebben az esztendőben lesz hatvan éves a mi szeretett Rákosi elvtársunk, aki nemcsak most, hanem a multban is a mi sorsunk tudója, látója volt, és még a hirtőnben is a mi mostani szabad életünkért harcolt. Én most bejelentem: úgy határoztunk, hogy az előfonó üzembrész a tisztelet, hála és a mi nagy-nagy szeretetünk kifejezésésképpen öt nappal előbb fejezi első negyedéves tervét!

1929-ben a mérhetetlen düh mozdította aktív cselekedetre a Bakai-gyár dolgozóit. Most a szavakban ki nem fejezhető szeretet árasztotta meg a szíve-

ket. Mindenki a legnagyobbal, a legszentebbel: a munkával akarta kifejezni ezt az érzést. Kézerdő emelkedett magasba, mindenki szót kért, s nem is csoda, hogy a szeretet, a szívnek ez a legmosolygósabb gyümölcse nem találta a maga számára elég férőhelynek a jegyzőkönyv papírját, hanem szétfeszítette a gyár falait, a város határát, az ország horizontját, s mint diadalmas „hurra” harsogott szét a világ négy tája felé.

1951-ben jól megalapozta az előfonó győzelmeit, de hol volt ez az alap a hibátlantól? Áthozta ez az alap az új esztendőre is a maga repedéseit, gyenge pontjait: a dohogókat, csellengőket, fegyelmezetlenkedőket, azokat, akik szívesen megfürödnek a közös dicsőségben, de fintorognak a dicsőség árától: a közös munkától. Megtapsolták ezek is a szép felajánlásokat, talán lelkesedtek is, nem tudván magukat kivonni a tömeg lenyűgöző befolyása alól, de ennél tovább nem mentek. Sőt...

Hatalmas láda áll a gép mellett. Szükség van rá a termelés szempontjából. Három asszony: Hika Ferencné, Szabó III. Istvánné és Bárkányi Istvánné azonban úgy gondolta, fel lehetne ezt a ládát egyéb célokra is használni. Milyen kitűnő étkezőhelyiség lenne például! Az elgondolást tett követte. Szépen megterítették a ládában, s míg a többi dolgozó új célokért hevülve, új lendülettel szállt harcba, addig ők eszegettek, vidáman csevegtek a főzőkanál határolta világ mélyenszántó eseményeiről, s lehetséges: olyasmi is megfordult a fejükben, hogy jó lenne egy pakli römikártyát beszerezni.

Ment is ez egy darabig, míg egyszers csak azon vették észre magukat, hogy egy színesen festett plakátról az ő kedélyes ládajelenetük mosolyog vissza rájuk, s valahogy senki sem mulat ezen a plakáton. Inkább azt mondják: „Szégyen!” „Gyalázat!”. Hikánéék is ezen a véleményen voltak, és sürgősen le akarták szakítani a plakátot, hogy ne kelljen szégyenkezni miatta, de ebbe a többiek is beleavatkoztak. Így mondták:

— Nem a plakátot szégyeljük mi. Az nagyon is detszik nekünk. Titeket szégyellünk!...

Dúlt-fúlt a három asszony. Még akkor is, amikor Krizsán Györgyné az öltözőben odement hozzájuk.

— Emlékeztek — kezdte csendesen —, hogy meséltem már nektek a 29-es nagy sztrájkról. Azt is tudjátok, hogy én is résztvettem benne...

— ... Tudjuk!... Mondta már! — vetette oda valamelyik csak úgy a váln keresztül.

— Hát én csak azt akarom nektek mondani — folytatta Krizsánné most-már emeltebb hangon, — hogy ha valamennyien s az ország minden üzemében a dolgozók munka helyett beülnének trafikálni egy-egy ládába, hamarosan ti is megismerkednétek a Ferenczi-féle kártyalapokkal meg a Wimmer méltóságos tűzoltófecskendőivel... Gondolkozzatok csak ezen!

Otthagyták őket, de másnap már azok keresték. Nem mondtak nagy szavakat, nem „mae culpáztak”, csak egyszerűen bejelentették: felajánlást szeretnének tenni Rákosi elvtárs születésnapjára, s csatlakoznak a tízperces mozgalomhoz. Azóta vígan zúgnak gépeik, s a láda is visszakapta eredeti „beosztását”.

Persze nem mindig ilyen „egyszerű” a dolog. Nem minden esetben segít a jó szó. A Komszomol-brigád tagjai például hiába beszéltek Terhes Reginának szépen, keményebben, hogy járjon be rendszeren a munkahelyére, Regina rá se fűtyült. Egyszerűen nem jött be dolgozni. Egy értekezleten aztán felállt a brigád egyik tagja, Balogh Matild.

— Mi csak kétféle embert ismerünk — mondotta —. Vagy nekünk segít vagy az ellenségnek. Aki az ellenségnek segít, az maga is ellenség. Éppen ezért követeljük, hogy Terhes Reginát távolítsák el közülünk!

Egyszuszra mondta el az egészet, de egyszerre horkantak fel valamenynyien: Ugy van!... És Terhes Regina másnap már nem tartozott a Szegedi Kenderfonógyárhoz.

Hosszú évtizedek keserves küzdelmei tanították meg ennek az üzemnek a dolgozóit arra, hogy harc nélkül nincs győzelem. A multhan az ösztönük súgta ezt, a körülményeik kényszerítették őket harcra, most a Párt tanítja őket erre. Sokrétű, változatos ez a harc. Nemcsak az ellen az ellenség ellen folyik, melyet látni lehet, meg lehet fogni; hanem folyik a láthatatlan ellenség ellen is, amely a gondolatokba fészkei be magát. Amelyik munka után azt súgja, hogy „szeminárium helyett inkább menj haza”, amelyik azzal zsongja tele a fejet, hogy „eddig is kenyeret ettél szakmádból, ezután is megleszel anélkül, hogy szakmai oktatásra, sztahanovista iskolára járnál.”

Ebben a láthatatlan ellenség elleni nehéz harcban is segít a legjobbak példamutatása. Az olyanoké mint Zsiga Éva, Nacsa Mihályné, Goldea Lászlóné, akik már nem az 1952-es, hanem az 1953-as tervükön dolgoznak, akik a legmértöbb ajándékot, az élenjáró munkát nyújtják Rákosi elvtársnak születése napján.

Éles fogakkal mart nemcsak a Bakai-gyár dolgozóiba, hanem valamenynyünkbe a mult, melynek egy-egy darabját nehezebb kigyomlálni a lélekből. mint püsztá kézzel megrohamozni a szuronyt szegező katonákat. Hosszú lesz még ez a harc a Szegedi Kenderfonógyárban is, de talán soha nem volt még eddig olyan eredményes szakasza, mint 1952. január 1-től 1952. március 9-ig. Rövid idő, nem is egészen három hónap. Mégis benné feszül a jelen, de bele-torkolódott a mult, és a tanítómester iránti hűséges szeretettel dobban benne a jövő szíve is.

SZIROVICZA JÁNOS

FÜLÖP VILMOS

Kudarc

Karomon lányom
— parányi csöppség —
kettészakítja
a szoba csöndjét:
felsír és gügyög,
— gondolom éhes —
nem jött még haza
Anyá, az édes.

Csitítom s lassan
lépkedek vele,
tükröt mutatok,
hogy nézzen bele,
veszem a csörgőt,
kezébe adom, —
gondolom, hogy így
elhallgattatom.

Hiába minden,
nincsen sikerem,
nem használ jó szó,
baljós intelem,

nem tetszik semmi,
akármit teszek,
nem néznek rám a
tisztá, szép szemek.

Kislányom, drágám.
— könyörgök végre —
ne sírj, hisz Anya
hazajön délre!
Félóra már csak,
annyi az egész,
hidd el, hogy annyit
várni nem nehéz!...

De csak tovább sír
a drága csöppség,
s bár pici arcán
nem látom könnyét,
megsajnálom és
aggódom érte.
De már nincs erőm
újabb beszédre.